

BALOGH ISTVÁN

Változás az amerikai külpolitika filozófiájában és gyakorlatában?

Changes in the Philosophy and Practice
of U.S. Foreign Policy?

MKI-TANULMÁNYOK

A Magyar Külügyi Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:

Magyar Külügyi Intézet

Szerkesztés és tördelés:

Tevelyné Kulcsár Andrea

A kiadó elérhetősége:

H-1016 Budapest, Bérc utca 13-15.

Tel.: +36 1 279-5700

Fax: +36 1 279-5701

E-mail: titkarsag@hii.hu

www.kulugyiintezet.hu

www.hii.hu

© Balogh István, 2012

© Magyar Külügyi Intézet, 2012

ISSN 2060-5013

BEVEZETŐ: „OLD SCHOOL” VS. „NEW SCHOOL”

A nyugati média és a nemzetközi szakirodalom igen sokat írt annak kapcsán, hogy az „arab tavasz” néven emlegetett jelenség¹ pontosan milyen jellegű dilemmákat is jelent az Amerikai Egyesült Államok kül- és biztonságpolitikája számára. E munkák jelentős része azonban elhanyagolja azt a tényt, hogy az Egyesült Államok – az 1940-es évek végétől datálható közel-keleti jelenléte óta most először – egyes esetekben nem a szekuláris, elnyomó rendszerek felett regnáló arab vezetők, hanem a változást követelő ellenzék mellett állt ki. Ez a gyakorlat persze nem általános – az Egyesült Államok csupán Egyiptomban és Líbiában támogatta igazán a központi hatalommal szembeni erőket, több arab országban (Szaúd Arábia, Bahrein, Jemen) azonban nyíltan nem nyújtott segítséget az ellenzékieknek.² Az Obama-kormányzat arab relációban folytatott külpolitikáját rengeteg kritika érte, ugyanakkor kevés szó esett arról, hogy Obama az első olyan elnök, aki – bizonyos esetekben – a viszonylagos stabilitást teremtő elnyomó rendszerek „hatékonyágával” szemben a nyitottabb társadalmak megjelenésének lehetőségével kecsegtető, ám rövid és középtávon jóval bizonytalanabb demokratikus opciót támogatja.³ Az amerikai elnökök retorikailag persze mindannyian támogatták e szekuláris diktatúrák reformjait, ám a beszédeken, nyilatkozatokon és a demokrácia kialakulását segítő fejlesztési projekteken kívül egyéb, hathatós lépéseket Washington soha nem tett ebbe az irányba. Obama tehát az első amerikai vezető, aki egyes arab országok lakosságának állandósuló elégedetlensége esetén hajlandóságot mutat ténylegesen is lépéseket tenni az elnyomó rendszerek felszámolását szorgalmazók támogatása érdekében.

E tanulmány központi tétele szerint Obama egy új külpolitikai iskolát képvisel a status quo-hoz való viszonyulás tekintetében. A „régí iskola” intervencióellenes, a status quo megtartásának a híve, statikus, továbbá a szuverenitás hagyományos felfogását vallja, és

1 Az „arab tavasz” jelzős szerkezet használata szakmai és tudományos szempontból megkérdőjelezhető – a magyar szakirodalomban ennek kapcsán lásd a Magyar Külügyi Intézet gondozásában megjelenő *Külügyi Szemle* „arab tavasszal” foglalkozó különszámát, különösen a következőket: Maróth Mikós: „Az »arab tavasz«” és Tüske László: „Az alattvaló és az állampolgár – Szempontok az »az arab tavasz« egyiptomi fejleményeinek értelmezéséhez”. *Külügyi Szemle*, Vol. 11. No. 1. (2012). 5–20. o., illetve 21–43. o.

2 David Ignatius: „Tom Donilon’s Arab Spring Challenge”. *The New York Times*, http://www.washingtonpost.com/opinions/tom-donilons-arab-spring-challenge/2011/04/26/AFWVE2sE_story.html, 2011. április 26.

3 Néhány példa az intervencionizmust általában, illetve Obamának az arab tavasz kapcsán folytatott politikáját, valamint konkrétan a líbiai beavatkozást elítélő írásra: Conor Fiedersdorf: „How the Politics of Intervention Encourage Bad Foreign Policy”. *The Atlantic*, <http://www.theatlantic.com/international/archive/2012/04/how-the-politics-of-intervention-encourage-bad-foreign-policy/255482/>, 2012. április 5.; Joshua Foust: „When Intervention Fails”. *PBS*, <http://www.pbs.org/wnet/need-to-know/opinion/when-intervention-fails/13446/>, 2012. március 26.; Paul Miller: „Should We Intervene in Syria?”. *Foreign Policy*, http://shadow.foreignpolicy.com/posts/2012/03/13/should_we_intervene_in_syria, 2012. március 13.

a globalizáció gyors változásokkal jellemezhető világában talán kissé anakronisztikus is. Az „új iskola” viszont részben intervencionista, nem feltétlenül áll ki a *status quo* mellett, a szuverenitás viszonylagosságában hisz, és képes válaszokat adni a globalizációs környezet gyors változásaira. *A munka második központi állítása, hogy ennek az iskolának azonban nem Obama az első alakja – az új gondolat megjelenése (paradox módon) George W. Bush elnökségéhez köthető.* Bár a Bush-adminisztráció megközelítése kétség-telenül különbözik az Obama-kormány gyakorlatától: a két elnökség eltérő eszközökkel válaszolt ugyanazon globalizációs kihívásokra. A tanulmány érvelése szerint azonban külpolitikai filozófiájukat tekintve sokkal közelebb állnak egymáshoz, mint a korábbi adminisztrációkhoz. Vagyis az igazi törésvonal nem a Bush kormányzat erőre támaszkodó unilateralizmusa és Obamának diplomáciát előnyben részesítő multilateralizmusa között helyezkedik el. *Az új és a régi iskolák közötti vízvonal az ifjabb Bush és a korábbi elnökségek között húzódik.* A tanulmánynak tehát e tétele szöges ellentétben áll azzal a közkeletű feltevéssel, mely szerint a Bush- és az Obama-adminisztráció külpolitikai megközelítése teljességgel különbözik.⁴ Valójában mindkét elnök az új iskolához sorolható, annak gyakorlatilag első képviselői, akik a globalizációs nyomásokra új – gyakran váratlan és változó sikerrel járó – válaszokat kívántak adni, változó sikerrel.

A régi iskola kapcsán egyértelmű kontinuitás mutatkozik Richard Nixon elnök és volt nemzeti biztonsági tanácsadója, Henry A. Kissinger *status quo*-orientált politikája, illetve Clinton elnök és tanácsadói körének külpolitikai filozófiája között. A vízvonal nagyjából a Clinton- és a Bush-kormányzatok között helyezkedik el. Mint látni fogjuk, a hidegháború utáni nemzeti biztonsági és külpolitikai tanácsadók alapvetően nem támogatták a líbiai, szíriai, illetve általában semmilyen intervenciót; *ettől azonban eltér az ifjabb Bush, illetve Obama adminisztrációja.* A régi iskola tagjai között kialakult filozófiai közösség nem meglepő. *Egy magyarázat szerint Kissingertől Condoleeza Rice-ig minden nemzeti biztonsági tanácsadó vagy Kissinger közvetlen munkatársa volt, vagy éppen Kissinger egy volt munkatársának dolgozott. Vagyis az adott intervallumon belül az összes nemzeti biztonsági tanácsadót ismeretségben maximum egy ember választotta el Henry Kissingertől.*⁵

Az eddigi fejtegetés nem a nemzetközi kapcsolatok elméletének (egyébként kissé már elavult) triádjának/ellentétpárjának – realizmus–liberalizmus–konstruktivizmus/(neo)realizmus kontra (neo)liberalizmus – rendszerében mozog. A különbség inkább az intervencionista, illetve intervencióellenes kontinuumban ragadható meg – vagyis az új iskola nem abban különbözik a régitől, hogy realistább lenne az intervenció elutasítása és a *status quo* támogatása miatt. Ebből a szempontból mindegyik elnökség legalább annyira realista, mint amennyire liberális; a különbség talán a hangsúlyokban van. A hagyományos elméleti triádban mozogva mondhatnánk, hogy Bush „realista liberális” volt, aki a

4 Lásd pl. Robert Cramer: „The Qualitative Difference between Obama and Bush Foreign Policy”. *Huffington Post*, http://www.huffingtonpost.com/robert-creamer/the-qualitative-differenc_b_882893.html, 2011. június 23.

5 A szellemes és érdekes magyarázatról lásd David Rothkopfnek a Nemzeti Biztonsági Tanácsról írt szociológiai-történeti munkáját: David Rothkopf: „Two Degrees of Kissinger”. In: *Running the World: The Inside Story of the National Security Council and the Architects of American Power*. New York: Public Affairs, 2005. 14–21. o.

liberális értékek védelme és terjesztése érdekében a fegyveres erő kiterjedt alkalmazását is megengedhetőnek tartotta, míg Obama „liberális realista”,⁶ aki az értékekkel szemben a rövid és középtávú nemzeti és politikai érdekek mentén haladva fogalmazta meg válasza-
it. Az intervencionizmus szelektív támogatása és a *status quo* megkérdőjelezése azonban közös mindkét elnökségben.

E tanulmány az amerikai külpolitikai gondolkodásban és gyakorlatban az új iskola létrejöttét kísérő eltolódást, illetve annak folyamatát kívánja elemezni. A két iskola közötti vízvonalat tehát az jelenti, hogy az adott adminisztráció hogyan viszonyul a *status quo*hoz: támogatja-e azt, vagy sem. A vizsgálat időbeli határait a hidegháború utáni adminisztrációk jelölik ki (idősebb Bushtól Obamáig). Módszertanilag emiatt indokolt lenne, hogy a *status quo*t érintő összes politikai kérdésben (intervenciók, demokráciaterjesztés, feltörekvő hatalmakhoz való viszonyulás) elemezzük az egyes kormányok állásfoglalásait és gyakorlatát. Ez azonban egy jóval nagyobb horderejű kutatási program célja lehetne, így itt most e kérdéskörnek csupán egy szeletét kívánom ismertetni. A dolgozat elsősorban (bár nem kizárólag) a vonatkozó adminisztrációk elnökeinek, illetve nemzeti biztonsági tanácsadóinak az intervencionizmus kapcsán kialakított véleményét vizsgálja.⁷ A munka ezen belül is leginkább két konkrét és aktuális esettel összefüggésben tanulmányozza a döntéshozói nézeteket: a líbiai, illetve egy potenciális szíriai beavatkozás vonatkozásában. Emellett az új iskola aktualitása miatt a szerző részletesebben is kitér a kategóriába tartozó elnökségek külpolitikai koncepcióira és gyakorlatára. Értelemszerűen, az intervencionizmust általában véve elutasító adminisztrációk a régi, míg az azt támogató kormányzatok az új iskola képviselői. A következőkben egy-egy külön fejezet foglalkozik a két iskolával, a tanulmány végül az összegzésben foglalja össze a kutatás általánosabb következtetéseit.

A RÉGI ISKOLA

A régi iskola gondolkodásának egyik legfrissebb és legjobb összefoglalása – nem meglepő módon – *Henry A. Kissinger* volt amerikai külügyminiszter és nemzeti biztonsági tanácsadó nevéhez fűződik. A szakértőnek a *Washington Post*ban 2012. június 2-án megjelent cikke élesen bírálja az intervencionizmust, és határozottan

6 A tisztázás végett érdemes leszögezni, hogy a „*realista liberális*” és a „*liberális realista*” címkék a következőképpen értendők. Bush érvelésem szerint realista liberális, mert a liberális értékek terjesztése képezte külpolitikájának gerincét, de eközben a nemzeti érdek primátusa és az erőre való extenzív támaszkodás miatt sok realista elem is felfedezhető megközelítésében. Obama ugyanakkor liberális realista, akinek külpolitikáját egyértelműen a nemzeti és politikai érdekek határozzák meg, de a liberális értékek védelmezése és terjesztése szintén jelen van a gyakorlatában és a retorikájában.

7 Ezen eljárás módszertanilag valóban megkérdőjelezhető, hiszen a többi politikaterületen képviselt álláspontok vizsgálata is szükséges lenne ahhoz, hogy a *status quo*hoz való viszonyulás tekintetében teljes képet lehessen alkotni. Bár az intervencionizmus kapcsán képviselt vélemény elemzése csupán egy szelete a kérdéskörnek, mégsem túlzás azt állítani, hogy annak talán legrelevánsabb aspektusa, *hiszen a beavatkozások képesek a legradikálisabban, leghatékonyabban és leggyorsabban változtatni a fennálló renden.*

érvel a szíriai beavatkozás ellen.⁸ Az írás jól illeszkedik ahhoz a kissingeri gondolathoz, hogy az államok törekvéseik szerint két csoportra oszthatók – a *status quo*t támogató és az azt ellenző, „forradalmi” országokra⁹ –, de megfelel a klasszikus realista sémának is. A szerző az új, részben Obama által is képviselt, humanitárius intervenciót támogató külpolitikát szembe állítja a vesztfáliai típusú, „tradicionális politikával”. A köztük lévő különbséget a „humanitárius és stratégiai beavatkozás” közötti eltéréssel írja le. A humanitárius intervenció gondolata morális alapon elhanyagolja a „nemzeti érdeknek” a realisták által szentnek és sérthetetlennek tartott princípiumát olyan kihívások kezelése érdekében, amelyek nem nevezhetők „stratégiainak”. Kissinger tehát a sorok között arra utal: a helyi, államokon belüli konfliktusok kezelése bizonyos esetekben nem áll Amerika érdekében, legyen bármilyen véres és kegyetlen is az adott polgárháború. A szerző szisztematikusan elemzi az új típusú, intervencionista külpolitika következtében felmerülő dilemmákat. Ki számít Amerika szövetségeseinek? Bízhatnak-e Amerikában az egyébként amerikai szövetségeseinek számító, ám demokratikusnak nem nevezhető államok? Ha az Egyesült Államok megvonja tőlük a támogatást, akkor ki jön utánuk? Mi a garancia, hogy nem okoz Amerika polgárháborút és még több vérontást? Mivel járna egy ilyen politika Szíriában?¹⁰ A szerző elismeri, hogy az Egyesült Államoknak Szíriában vannak mind humanitárius, mind stratégiai érdekei, ám úgy véli, a beavatkozás egy újabb Irakot vagy Afganisztánt idézne elő.¹¹ A Kissinger hivatali idejét követő hidegháborús időszakban lényegében ez a tradicionalista szemléletmód volt érvényben, változó hangsúlyokkal.

A hidegháború utáni nemzetközi rend problémáival szembesülő első elnökség az idősebb Bushé volt. Brent Scowcroft, Gerald Ford és George H. W. Bush nemzeti biztonsági tanácsadója – nem meglepő módon – szintén a régi iskola képviselője. Következésképpen ellenzi a szíriai beavatkozást, még hozzá ugyanazon érvek alapján, melyet Kissinger alkalmaz az intervencionizmus kapcsán általában és a szíriai esettel kapcsolatban konkrétan is. Azt vallja, Egyiptomban és Szíriában nem szabad beavatkozni, mivel a következmények beláthatatlanok és irányíthatatlanok. Líbiában pedig – a kezdeti eredmények ellenére – szintén nem biztosított a hosszú távú siker.¹² E vélemény még akkor sem veszít a jelentőségéből, ha tudjuk, hogy egyébként maga Scowcroft volt a hidegháború utáni első intervenció (a Kuvait Irak általi megtámadását követő amerikai beavatkozás) egyik mérnöke. Az azonban az új nemzetközi rend szabályai alapján, BT-felhatalmazással történt. Ez az intervenció tehát éppen a *status quo* erősítését jelentette, hiszen az erő nemzetközi alkalmazására vonatkozó „szabályok” betartásán alapult.

- 8 Henry A. Kissinger: „Syrian Intervention Risks Upsetting Global Order”. *The Washington Post*, http://www.washingtonpost.com/opinions/syrian-intervention-risks-upsetting-global-order/2012/06/01/gJQA9fGr7U_story.html, 2012. június 2.
- 9 A gondolat eredetileg a szerző doktori értekezésében jelent meg, amelynek lényegében átdolgozott változata a később híressé vált munkája: Henry A. Kissinger: *Diplomacy*. New York: Simon & Schuster, 1994.
- 10 Egy potenciális szíriai beavatkozás dilemmáit a Kissinger-íráshoz hasonlóan jól foglalja össze a következő munka: Philip Gourevitch: „The Syria Dilemma”. *The New Yorker*, http://www.newyorker.com/talk/comment/2012/06/04/120604taco_talk_gourevitch, 2012. június 4.
- 11 A katonai intervenciók dilemmáiról lásd még: Joseph Nye: „The Intervention Dilemma”. *Belfer Center for Science and International Affairs*, http://belfercenter.ksg.harvard.edu/publication/22125/intervention_dilemma.html, 2012. június 12.
- 12 Barbara Slavin: „Brent Scowcroft Warns against Syria Intervention”. *Atlantic Council*, http://www.acus.org/new_atlanticist/brent-scowcroft-warns-against-syria-intervention, 2012. június 15.

Anthony Lake, Clinton elnök első nemzeti biztonsági tanácsadója jelenleg az UNICEF főtitkára. E pozíciója miatt nyilvánvalóan nem fejtette ki véleményét a két intervenciót vagy általában az intervencionizmus jelenségét illetően. Hivatali ideje alatt történt a ruandai mészárlás, amelybe Amerika nem avatkozott be. Az 1995-ös, Bosznia elleni NATO-légicsapások pedig BT-felhatalmazás mellett történtek. A jelen tanulmány szerzője hosszas kutatások után sem talált Clinton elnök második nemzeti biztonsági tanácsadójától, *Samuel Bergertől* származó olyan nyilatkozatra sem, mely a két esethez kapcsolódott volna. Ugyanakkor egy 2006-os, a New York-i *Council on Foreign Relations* által szervezett beszélgetésen kiderült: egyértelműen támogatta adminisztrációja intervenciók politikáját (Haiti, Szomália, Koszovó).¹³ Ennek azonban ellentmond Berger 1999-es nyilatkozata, amikor is egy fehér házi sajtótájékoztató alkalmával egy esetleges kelet-timori beavatkozást firtató kérdésre azt a választ adta, hogy: „*a lányom főiskolai kollégiumi szobája nagyon rendetlen, de talán még sem kellene beavatkoznom*”.¹⁴

Berger intervencionizmussal kapcsolatos álláspontja tehát nehezen meghatározható, de attitűdje, illetve a Clinton-adminisztrációnak az Obama gyakorlatához sok vonatkozásban hasonló „szelektív intervencionizmusa” mindenesetre arra enged következtetni, hogy *az új iskola első jegyeit már a Clinton-kormányzat külpolitikája is magában hordozta*. Sőt, a koszovói intervenció kifejezetten a *status quo* aláadását jelentette újszerű szuverenitásfelfogásával (l. pl. az R2P-konceptió) és a BT-nek a nemzetközi béke és biztonság kapcsán játszott, nemzetközi jogi értelemben vett főszerepének negligálásával. *Azonban Clintont és tanácsadóit mégsem sorolom teljes egészében az új iskolához: politikájuk – a koszovói kivételtől eltekintve – nem kérdőjelezte meg a nemzetközi rend egészének alappilléreit*. A clintoni külpolitika – a koszovói szerepvállalást leszámítva – nem volt hajlandó radikálisan szembe menni a *status quo*val. Alapvetően multilaterális, a BT szerepének és a hagyományosan amerikai szövetségesnek számító, ám autoriter rezsimek hatalmának elfogadására épülő külpolitikát folytatott – utóbbi vonatkozásban Obamával ellentétben. *E politika keretében a clintoni szelektív intervencionizmus nem annyira a demokráciaterjesztést és a rendszer minőségének megváltoztatását, sokkal inkább a humanitárius szempontokat helyezte előtérbe – a legfőbb cél tehát a vérontás minimalizálása volt*. Ugyanakkor kétségtelen, hogy a Clinton-kormány külpolitikájában már fellelhetők voltak azok a reflexek, amely igazán csak az új iskola képviselőinél érhetőek tetten.

13 Lásd: „HBO History Makers Series: Samuel Berger, former National Security Adviser [Rush Transcript; Federal News Service, Inc.]”. *Council on Foreign Relations*, <http://www.cfr.org/defensehomeland-security/hbo-history-makers-series-samuel-berger-former-national-security-adviser-rush-transcript-federal-news-service-inc/p11447>, 2006. szeptember 11.

14 Lásd: „William J. Clinton. XLII President of the United States: 1993–2001. Press Briefing by National Security Advisor Sandy Berger and National Economic Advisor Gene Sperling”. *The American Presidency Project*, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=47641#axzz207omxKVf>, 1999. szeptember 8.

AZ ÚJ ISKOLA – A BUSH- ÉS AZ OBAMA-DOKTRÍNA

Az új iskola első tényleges képviselője a Bush-adminisztráció volt. A Bush-doktrína egyértelműen *status quo*-ellenes és intervencionista választ adott a 2001. szeptember 11-i terrortámadások jelentette kihívásra. A katonai erőre való extenzív támaszkodás és a neokonzervatív republikánusok nemzetközi liberalizmusa majd minden tekintetben kimeríti a *status quo* ellen ható, intervencionista politika fogalmát. Az iraki és afganisztáni intervenciók egy távolabbi cél, a tágabb értelemben vett régió transzformációja érdekében indultak. Irak esetében, mint tudjuk, BT-felhatalmazás sem volt, a lépés tehát a fennálló rend kereteit feszegette. A Bush-doktrína lényegét a terrorizmus elleni globális háború képezte, amelyben az Egyesült Államokkal szövetségesek nem hajlandó államok automatikusan a vele szemben álló tábor tagjaivá váltak. Mivel azonban Bush elnök e politikájáról igen sok (magyar és angolszász) munka született, illetve a megközelítésnek a fennálló rendet megkérdőjelező jellege igen egyértelmű, itt részletesebben nem foglalkozom a kérdéskörrel.¹⁵

A fentiek következtében szintén nem meglepő, hogy *Condoleeza Rice* volt nemzeti biztonsági tanácsadó és külügyminiszter támogatásáról biztosította Obama elnököt a líbiai intervenciót eredményező politikája ügyében, sőt Szíria esetében is általában véve „*status quo*-ellenesebb”, mint a régi iskola képviselői.¹⁶ Ha fegyveres beavatkozást egyelőre nem is sürget, de mindenképpen tanácsosnak tartaná a szíriai felkelők fegyverszállítmányokkal történő ellátását.¹⁷ Ez élesen szembe megy a *status quo*val, hiszen a szíriai belső hatalommegoszlás módosítását célozza – *éppen úgy, ahogyan egy potenciális fegyveres beavatkozás is*. Az eszközrendszer más, *de a cél ugyanaz*. E vonatkozásban *Stephen J. Hadley*, Bush elnök második nemzeti biztonsági tanácsadója hasonló véleményen van – a *Washington Post* online kiadásában 2012. március 1-jén megjelent véleményében ugyanazt

15 A Bush-doktrínáról részletesebben lásd: Ivo H. Daalder – Richard Lindsay: *America Unbound: The Bush Revolution in Foreign Policy*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, Inc., 2005.; Magyarics Tamás: „A globális hegemon”. In: *Új világrend? Nemzetközi kapcsolatok a hidegháború utáni világban* (szerk. Rada Péter). Budapest: Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület, Ifjú Közgazdászok Közhasznú Testülete, 2007. Elektronikus változat: http://www.grotius.hu/cikk/Grotius_konyvtar_1_szam_Uj_vilagrend.pdf; Michael Hirsch: „Bush and the World”. In: *The War on Terror: A Foreign Affairs Book*. New York: Foreign Affairs – Council on Foreign Relations – W.W. Norton Company, 2003. Balogh István: „A Bush-doktrína és »a fekete hattyúk átka«”. *Nemzet és Biztonság*, Vol. 4. No. 7. (2011). 3–13. o. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/regi_szamok.php?rsz=2&ev=2011&szam=7, illetve Balogh István: A Bush-doktrína és »a fekete hattyúk átka«. *MKI-tanulmányok*, No. 29. (2011). <http://www.hiia.hu/pub/displ.asp?id=DGSFQJ>. Thomas Carothers: „Promoting Democracy and Fighting Terror”. In: *The War on Terror...*; Justin Vaïsse: „Transformational Diplomacy”. *Chaillot Paper*, No. 103. (2007). Elektronikus változat: *European Union Institute for Security Studies*, www.iss.europa.eu/uploads/media/cp103.pdf.

16 „Condoleeza Rice Defends Obama’s Decision to Go into Libya”. *FoxNews.com*, <http://www.foxnews.com/politics/2011/04/13/condoleeza-rice-defends-obama-libya-intervention/>, 2011. április 13.

17 „Condoleeza Rice Calls on U.S. to Arm Syrian Rebels”. *CBS News*, http://www.cbsnews.com/8301-505263_162-57460437/condoleeza-rice-calls-on-u.s-to-arm-syria-rebels/, 2012. június 26.

a stratégiát tanácsolja, mint Rice, vagyis a szíriai ellenzék felfegyverzését.¹⁸ A nemzetközi kapcsolatok ismert szakértője, Fareed Zakaria által készített interjúban Hadley ennél tovább is megy, és lényegében a katonai beavatkozás mellett érvel.¹⁹

A nyugati médiában és a szakirodalomban is egyre többet szerepel az „Obama-doktrína”. Nem alakult ki konszenzus azonban Obama külpolitikai koncepcióját illetően, sőt kérdés, hogy egyáltalán létezik-e koherens Obama-doktrína.²⁰ A médiában a koncepció kapcsán megjelenő különböző elgondolások teljes intellektuális rendetlenségre utalnak. Egy beszámoló szerint az „Obama-doktrína” olyan középutas külpolitikát képvisel, amely a clintoni elgondolásnál „héjább”, de kevésbé intervencionista, és kevésbé támaszkodik a katonai erőre, mint a Bush-adminisztráció.²¹ Mások a dróntámadásokra épülő, célzott bevetéseket azonosítják Obama külpolitikai koncepciójával.²²

A probléma az, hogy az egyik megközelítés túl tágan, a másik pedig túl szűken értelmezi a doktrína jelentését. A középutasság önmagában nem doktrína – még akkor sem, ha Clinton és Bush viszonylatában talán az –, mert ahhoz túlzottan általános és homályos. A dróntámadások számának növelése pedig minden, csak nem doktrína – a drónok alkalmazásának kiterjesztése maximum taktikai jelentőséggel bírhat, nem lehet egy átfogó külpolitikai stratégia alapja. Egy elnök általános külpolitikai elgondolását egy ilyen partikuláris eszközrendszerrel azonosítani pedig visszaélés a külpolitikai doktrína fogalmának használatával. Erre mutat rá Elliot Abrams, a már említett Council on Foreign Relations Közel-Kelet-szakértője egyik esszéjében. Ebben kifejti, hogy az Obama-elnökség biztonságpolitikai doktrínájának lényegi elemét képezik a titkos, célzott, különleges műveleti akciók, amelyeket – sikerességük esetén – mindig utólag jelent be az adminisztráció vagy éppen maga az elnök.²³ Szerinte ezzel a megközelítéssel az a probléma, hogy a célzott, különleges műveleti akciók nyilvánvalóan nem jelentenek általános megoldást minden globális problémára, ráadásul a hatalmas katonai erőnek a költségvetési megszorítások

18 Stephen J. Hadley: „The Case for Arming Syria’s Opposition”. *The Washington Post*, http://www.washingtonpost.com/opinions/the-us-should-arm-syrians-so-they-can-fight-for-their-future/2012/03/01/gIQAJ7E3kR_story.html, 2012. március 1.

19 Fareed Zakaria: „U.S. Intervention in Syria: Damned if They Do, Damned if They don’t?”. *Fareed Zakaria, GPS (Global Public Square), CNN World*. <http://globalpublicsquare.blogs.cnn.com/2012/05/30/u-s-intervention-in-syria-damned-if-they-do-damned-if-they-dont/>, 2012. május 30.

20 *A doktrína szót itt olyan külpolitikai koncepcióként értelmezem, amely tükrözi az adott elnök/adminisztráció legjelentősebb kül- és biztonságpolitikai prioritásait és „karakterét”.* Nem teszek egyenlőségjelet a doktrína és a stratégia/„nagystratégia” között. (A nemzeti biztonsági és a nagystratégia kifejezéseket itt szinonimaként használom.) A doktrína az értelmezésben az adott állam globális nagystratégiájának legmarkánsabb, legjelentősebb törekvését összegzi, tehát nem feltétlenül rendelkezik globális fókusszal, sem földrajzi, sem tematikus értelemben (lásd pl. a Carter-doktrínát). Más esetben azonban a doktrína valóban globális értelemben kerül megfogalmazásra, és nem feltétlenül lehet azt az adott kormányzat nemzeti biztonsági/nagystratégiájától elkülöníteni. Vagyis a kettő sokszor egybe esik, sokszor nem, de mindenképpen egymást részben átfedő fogalmak.

21 Aaron Blake – Chris Cillizza: „The Obama Doctrine”. *The Washington Post*, http://www.washingtonpost.com/blogs/the-fix/post/the-obama-doctrine/2011/03/29/AFbqHqtB_blog.html, 2011. március 29.

22 David Rohde: „The Obama Doctrine. How the President’s Drone War Is Backfiring”. (March/April 2012), *Foreign Policy*, http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/02/27/the_obama_doctrine.

23 Elliot Abrams: „The Obama Doctrine”. *Weekly Standard – Council on Foreign Relations*, <http://www.cfr.org/us-election-2012/obama-doctrine/p27295>, 2012. február 13.

miatti leépítését az ilyen képességek nem tudják kompenzálni. Tehát Abrams is arra mutat rá, hogy a titkos különleges műveletek nem képezhetik egy általános külpolitikai doktrína alapját. Egy ilyen koncepció ugyanis ideális esetben általános „filozófiát” és eszközrendszert fogalmaz meg, globális vagy éppen regionális értelemben. A fenti források éppen arról tanúskodnak, hogy az Oszáma bin Ládén elleni akcióhoz hasonlóak a globális/regiónális problémáknak nyilvánvalóan csak egy szűk szeletére kínálnak megoldást, de nem képesek kezelni e kihívások másik – *nagyobb* – részét.

Az Obama-doktrínával összefüggésben mások egyfajta „új intervencionizmusról” írnak annak kapcsán, hogy bár Líbiában az Egyesült Államok beavatkozott, de e szerepe mégis korlátozott maradt, és Washington kerülte a helyzet eskalációját. Az ilyen közvetett, alapvetően támogató és tanácsadó jellegű szerepkör az, amely kijelöli a jövőbeni amerikai intervenciók fellépések jellegét a korábbi, közvetlen részvétellel és eskalációval járó beavatkozások helyett.²⁴ E meghatározás is Obama külpolitikájának egyik nagyon fontos jellemzőjére mutat rá, de megint csak túl szűk ahhoz, hogy egy doktrína alapja legyen. Egy másik elemző szintén a líbiai intervenció kapcsán fogalmazta meg az Obama-doktrínát. Szerinte Obama humanitárius katonai intervenciója jelöli ki az elnök külpolitikai doktrínájának lényegét.²⁵ Ez már elég egyértelmű megfogalmazás, amely se nem túl szűk, se nem túl tág. Kiemel egy konkrét prioritást, és ezt helyezi a külpolitikai törekvések előterébe – amely persze nem jelenti azt, hogy egyéb kérdések ne lennének fontosak az adott adminisztráció számára.

Talán jobban megragadja a valóságot Fareed Zakariának az Obamával készített interjúja, amelyben az elnök közvetlenül arra utal, hogy külpolitikájának lényegét a feltörekvő hatalmak felemelkedésének „*menedzselése*” jelenti.²⁶ E gondolat már inkább lehetne egy átfogó stratégia alapja. Úgy tűnik azonban, hogy ez a koncepció viszont éppen azon elemeket nem tartalmazza, melyek oly markánsan jellemzőek az Obama-adminisztráció külpolitikájára (de önmagukban persze ezek sem írják le, hogy mi is az az Obama-doktrína): a líbiai beavatkozást, a célzott különleges műveleti akciókat, a dróntámadásokat, *azaz a katonai erőre való extenzív, de mégis szelektív támaszkodást*. Egy másik szerző pedig a kínai befolyás feltartóztatására irányuló amerikai erőfeszítésekkel azonosítja a fogalmat.²⁷ Sőt, Fareed Zakaria az idézett interjú előtt közölt elemzésében úgy gondolta, hogy az Obama-doktrína lényege is a „*rebalancing*” kifejezéssel írható le, amely lényegében az

24 Fred Kaplan: „The New Interventionism: How Obama Is Changing the Way the United States Wages War”. *Slate*, http://www.slate.com/articles/news_and_politics/war_stories/2011/10/the_new_interventionism_how_obama_is_changing_the_way_the_united.html, 2011. október 19. Emellett lásd még az Egyesült Államok NATO-nagykövete, Ivo Daalder és a NATO európai erőinek főparancsnoka, James G. Stavridis által írt *Foreign Affairs*-cikket, melyben éppen az ilyen típusú intervenciókat védik meg a kritikákkal szemben. Ivo H. Daalder – James G. Stavridis: „NATO’s Victory in Libya: The Right Way to Run an Intervention”. *Foreign Affairs*, Vol. 91. No. 2. (2012).

25 „Into Libya: The Birth of an Obama Doctrine”. *The Economist*, http://www.economist.com/blogs/lexington/2011/03/libya_4, 2011. március 28.

26 Fareed Zakaria: „The Strategist”. *Newsweek*, Vol. 179. No.4. (2012). 14–23. o. Lásd az Obama-doktrínáról szóló részt („The Obama Doctrine/The Asian Opportunity”) 17–20. o.

27 Hugh White: „The Obama Doctrine. The U.S. Plan to Take on China Recalls Harry Truman’s Containment of the Soviet Union”. *The Wall Street Journal*. <http://online.wsj.com/article/SB10001424052970204452104577057660524758198.html>, 2011. november 25.

amerikai képességek csendes-óceáni térségre fókuszálását takarja.²⁸ Ez már valóban olyan tartalom, amelyet ténylegesen is egyfajta doktrínának lehet tekinteni. Regionális prioritások mentén definiálja az amerikai törekvéseket, valamint egy általános és egyértelmű célt fogalmaz meg. A kérdés persze az, hogy vajon ez-e Obama külpolitikájának legjellegzetesebb/leglényegesebb törekvése, hiszen a líbiai beavatkozás is hasonló jelentőségű külpolitikai lépés volt, mint az ázsiai térségre felé fordulás (*pivot to Asia/Rebalancing*).²⁹

A médiában eluralkodott fogalmi káosz tehát nem nyújt segítséget Obama külpolitikai doktrínájának értelmezéséhez, és e dolgozat eredeti céljához, az új iskola *status quo*hoz való viszonyulásának megismeréséhez is kevés támpontot ad. Emiatt nyilvánvalóan érdemes az adminisztráció első számú kül- és biztonságpolitikai vonatkozású dokumentumát áttekinteni. Obama elnök 2010 májusában kiadott nemzeti biztonsági stratégiájának lényegét a következőképpen lehetne megragadni: *multilaterális kooperáció és együttműködés a feltörekvő hatalmakkal; Kína felemelkedésének „menedzselése”; megfontolt demokráciaterjesztés és szelektív (humanitárius) intervencionizmus*.³⁰ Ez nagyjából átfedést mutat Obama külpolitikai gyakorlatával: a G20-akkal való koordináció a világgazdasági válság következtében; az amerikai katonai erő csendes-óceáni térségre koncentrálása; az ellenzéki erők korlátozott támogatása az arab tavasz kapcsán; intervenció Líbiában, de óvatos külpolitika Szíria vonatkozásában. Ebből ugyan lehetséges valamiféle doktrína „desztillálása”, de egy ilyen megfogalmazás Obama esetében nem lehet átfogó, mivel az ő külpolitikájának a prioritásai igen sokrétűek.

A nemzeti biztonsági stratégia elvi alapvetése és az eddigi gyakorlat alapján kijelenthetjük, hogy az Obama-doktrína filozófiai alapját *a változó globális stratégiai környezet tudomásulvétele képezi*. Gyakorlati megfogalmazásban ez leginkább a kínai hatalom felemelkedésének menedzselését jelenti. Ez ugyanis földrajzi és tematikus értelemben is meghatározza azt a kihívást, amely Washington szemében a legnagyobb horderejű, és amely vélhetően a legátfogóbb eszközrendszer alkalmazását és a legnagyobb erőfeszítést kívánja meg annak érdekében, hogy az Egyesült Államok válaszolni is tudjon rá. A gondot természetesen az jelenti, hogy bár ez a prioritásrendszer már megfelel a doktrína „műfaji sajátosságainak”, de még ez a definíció is csak korlátozott értelemben ismerteti Obama külpolitikájának esszenciáját, illetve annak a fennálló rendhez való viszonyát. Így a doktrína meghatározására tett kísérlet után érdemes visszatérni a 2010-es nemzeti biztonsági stratégia főbb elemeinek a fent meghatározott doktrínánál tágabb köréhez, mivel a tanulmány célkitűzése szempontjából e megközelítés hasznosabb.

A dolgozat szempontjából nyilvánvalóan azon elemeket érdemes tanulmányozni e stratégiában, melyek elárulják, hogyan viszonyul az adminisztráció a *status quo*hoz és konkrétan a beavatkozás lehetőségéhez. A dokumentumnak e vonatkozásban három érdekes eleme van: egyrészt az erő alkalmazásáról szóló rövid leírás, másrészt a demokráciaterjesztésről, illetve a feltörekvő hatalmakról szóló fejezetek. Ez az a három terület

28 Zakaria: „The Strategist”. 18. o.

29 Lásd: „Defense Strategic Guidance: Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense”. *Department of Defense*, http://www.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf, 2012. január 5.

30 Lásd: „National Security Strategy”. *The White House*, http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf, 2010. május. Letöltés ideje: 2012. július 13.

ugyanis, melyek kapcsán meghatározható, hogy Washington miként tekint a *status quo*-ra. Az erő alkalmazásában, illetve a demokráciaterjesztésben nyilvánvalóan benne rejlik a fennálló rend megváltoztatása. Az utóbbi bizonyos értelemben önmagában megkérdőjelezi a mindenkori fennálló rendet. A kérdés tehát nem a változtatás igénye, hiszen ez Wilson óta minden elnök fejében megfogalmazódik, inkább az, hogy az adott elnökség milyen eszközökkel és milyen gyorsasággal képzei el a demokratikus transzformációt. Ugyanez mondható el a feltörekvő hatalmakhoz fűződő kapcsolatokról is, hiszen ezek éppen a fennálló *status quo* megváltozását idézik elő. Azaz a kérdés az, hogy hajlandó-e az Obama-adminisztráció az erő alkalmazására a *status quo*-t aláásó módon, hajlandó-e a demokráciát a korábbi amerikai szövetségesekkel szemben – akár fegyveres úton is – támogatni, illetve teret enged-e a feltörekvő hatalmaknak a nemzetközi rendszerben. Amennyiben igen, akkor Obama külpolitikája és demokráciaterjesztési erőfeszítései valóban a *status quo* ellenében hatnak.

Az erő alkalmazása kapcsán sokatmondó, hogy a dokumentum vonatkozó része azt nem kizárólag az amerikai érdekek érvényesülésének veszélybe kerülése esetén feltételezi. A fejezet kezdő mondata így hangzik: „*Bizonyos esetekben a katonai erő használata szükséges ahhoz, hogy megvédhessük országunkat és szövetségeseinket annak érdekében, hogy megőrizzük a szélesebb értelemben vett békét és biztonságot, beleértve azon polgárok védelmét, akik súlyos humanitárius válsággal szembesülnek.*”³¹ A mondat azért különösen jelentős, mert az amerikai erő használatát nem kizárólag a nemzeti érdekek mentén képzei el, hiszen a humanitárius válságok ugyanúgy kiválthatják a katonai beavatkozást, mint a vitális amerikai nemzeti érdekek sérülése. Természetesen a dokumentum azt is tartalmazza, hogy az erő alkalmazása csupán a végső opció, és Washington alapvetően mindig igyekszik az erő alkalmazására vonatkozó nemzetközi normákat követni. A szöveg ugyanakkor azt is kiemeli, hogy ez persze nem zárja ki a katonai erő egyoldalú (unilaterális) alkalmazását.³² A *status quo*-val kevésbé összeegyeztethető gondolat a fenti idézetben rejlik: az erő alkalmazása részben az amerikai érdekektől függetlenül jelenik meg. *A nemzeti érdekek sérülésének jelentősége ugyanolyan súlyú a katonai erő bevetése szempontjából, mint a humanitárius válsághelyzetek. A dokumentum további érdekessége, hogy a védelmi felelősség (Responsibility to Protect) explicit módon jelenik meg benne.*³³ Az amerikai stratégiai gondolkodásban mindenképpen újszerű, hogy a fenti tételek ennyire markánsan kerülnek megfogalmazásra egy nemzeti biztonsági stratégiában. A fenti idézet pedig részint igazolja, hogy Obamának az erő alkalmazására vonatkozó koncepciója adott esetben a *status quo* megkérdőjelezését is magában foglalhatja – még akkor is, ha a fejezet későbbi mondatai lényegében a fennálló rend védelmét jelzik.

A demokráciaterjesztés kapcsán lényeges kiemelni, hogy a stratégia kijelenti: nemcsak a nem demokratikus országok kormányaival kíván az adminisztráció kapcsolatokat fenntartani, hanem azok társadalmával és „békés politikai ellenzékével” is. A legjelentősebb gondolat azonban csak ezután következik: „*Amikor nyitási kísérleteinket elutasítják [a vonatkozó nem demokratikus kormányzatok – a szerző, B. I.], akkor a köz- és magándiplomáciában is vezetnünk kell a nemzetközi közösséget, és olyan eszközökre kell*

31 Uo. 22. o.

32 Uo.

33 Uo. 48. o.

támazkodnunk, melyek megváltoztatják az elnyomó magatartást.”³⁴ Az utóbbi – a többi gondolat között elrejtve – magában hordozza a humanitárius megfontolásokra és demokratikus értékekre alapozott intervenciót is. Ez kifejezetten a *status quo* ellenében hat – a demokratikus értékek és a polgári társadalom védelmének humanitárius szempontjai felülírhatják a fennálló rend mellett szóló érveket. Ez az a pont, ahol Obama igazán *status quo*-ellenes elnökké válik – ugyanúgy, ahogyan az ifjabb Bush elnök is annak idején. Ennek jelentőségéből még az sem von le, hogy az ellenzéki csoportok esetében a dokumentum csupán a békéseket tartja legitimnek.³⁵

A felemelkedő hatalmak kapcsán a dokumentum „*inkluzív*” platformra helyezkedik, vagyis elismeri a hatalmi egyensúly változó természetét, és az új nagyhatalmak elutasítása helyett a nemzetközi rendbe történő betagozódásukat támogatja.³⁶ A felemelkedő hatalmak ily módon történő kezelése eleve a *status quo* változásának elismerésén alapszik: a fennálló rend átalakulása tehát befolyásolható, de el nem kerülhető. E körülmények között pedig a régi rend átalakulását elismerő politikát folytatni logikus, sőt kívánatos. A 2010-es nemzeti biztonsági stratégia, illetve Obama eddigi gyakorlata alapján egyértelműnek tűnik, hogy az elnök sokkal inkább a *status quo* ellenében hat, de legalábbis a fennálló rend változását elismerő politikát folytat.

Itt érdemes áttekinteni Obama eddigi gyakorlatát. Természetesen elsősorban a líbiai intervenciót szükséges megemlíteni, amely a *status quo* változását elismerő politika legmarkánsabb példája. A líbiai helyzetről szóló BT-határozat csupán a polgári lakosság védelmét feltételezte, ugyanakkor a NATO által levezényelt hadművelet lényegében a rezsim megváltoztatását célzó akcióvá alakult át.³⁷ Vagyis hiába volt az intervencióra nemzetközi jogi szempontból „szabályos” BT-felhatalmazás, az akció végső politikai céljai és eredményei jóval túlmutattak annak eredeti szövegén. Vagyis az intervenció végső soron nem a fennálló rend szabályainak megfelelően történt. Ennek alapján tehát Obama nem sokban különbözne a régi iskolához sorolt Clintontól, hiszen utóbbi is beavatkozott Koszovóban BT-felhatalmazás nélkül. Ugyanakkor nagyon fontos kiemelni, hogy Milošević – Muammar al-Kaddáfival ellentétben – soha nem volt az Egyesült Államok szövetségese. Obama *status quo*t megkérdőjelező gyakorlatának lényegi eleme, hogy korábbi amerikai szövetségeseiktől vonta meg a támogatását, és állt az ellenzéki erők mellé. Intervencionizmusa értelemszerűen mégis korlátozott: bár Egyiptomban és Tunéziában is szakított a korábbi autoriter vezetőkkel, de Szaúd-Arábiában, Bahreinben és Jemenben a visszafogott retorikai lépéseken kívül nem tett semmit. Az összkép tehát igen vegyes: az adminisztráció – érthető módon – differenciál, és csak ott avatkozik be, ahol a központi

34 Uo. 38. o.

35 Uo.

36 Lásd a következő fejezeteket: „Pursuing Comprehensive Engagement”; „Promoting a Just and Sustainable International Order”. Uo. 11–13. o.; „Build Cooperation with Other 21st Century Centers of Influence”; „Strengthen Institutions and Mechanisms for Cooperation”. Uo. 43–50. o.

37 Martin Indyk, Kenneth Lieberthal és Michael O’Hanlon: „Scoring Obama’s Foreign Policy: A Progressive Pragmatist Tries to Bend History”. *Foreign Affairs*, Vol. 91. No. 3. (2012). 39. o. A BT-határozat pontos szövegét lásd: „United Nations Security Council Resolution 1973 (2011). Adopted by the Security Council at Its 6498th Meeting, on 17 March 2011”. *United Nations Security Council*, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/268/39/PDF/N1126839.pdf?OpenElement>, 2011. március 17. (Lásd: „No Fly Zone”. 3. o.)

hatalom megdöntésére reális esély mutatkozik, illetve ahol ez a forgatókönyv nem jár túl nagy kockázattal.³⁸ Ahol viszont az intervenció sikerrel kecsegtet, ott Washington beavatkozik a központi erők ellenében – és ez mindenképpen újszerű és új korszakot jelez.

Nyilvánvalóan a sikerre való esély viszonylagossága az oka annak, hogy az adminisztráció egyelőre nem kíván beavatkozni Szíriában. Ez a vonakodás nem azt jelenti, hogy Obama mégis a régi iskolához sorolható – sokkal inkább arról van szó, hogy a *status quo* megkérdőjelezése, amint arra korábban is utaltam, nem általános és feltétel nélküli. Csak akkor kerül rá sor, ha az az amerikai nemzeti érdekek érvényesülését szolgálja.

Obama globális prioritásainak körüljárása után – a dolgozat eddigi logikáját követve – érdemes a két nemzeti biztonsági tanácsadója állásfoglalásait is megvizsgálni a *status quo*t és az intervencionizmust érintő kérdésekben. Érdekes, hogy *James Jones tábornok* kritikusan viszonyult Obama elnök líbiai intervenciójához, és tipikusan azon érvekre épít, melyeket a régi iskola hívei szoktak hangoztatni (potenciális káosz egy beavatkozás után, kiszámíthatatlan következmények, stb.).³⁹ Sőt, Jones eredetileg nem támogatta az afganisztáni csapatok létszámának emelésére irányuló döntést sem.⁴⁰ Elsőre tehát Jones álláspontja nem illik a dolgozat által vázolt „mintába”. Az ok természetesen az, hogy Jones nem számít az új iskola tagjának, mi több, mire a líbiai intervencióra és az arab világbeli változásokra sor került, már nem is volt hivatalban.⁴¹ Több hírforrás felhívja a figyelmet arra a beszédre, melyet Jones a 2009. évi müncheni biztonságpolitikai konferencián mondott el. A nyugállományú tábornok abban lényegében elismerte, hogy *Henry Kissinger és Brent Scowcroft informális befolyást gyakorol* a Nemzeti Biztonsági Tanácsban – abban a szervben, melynek adminisztratív irányításáért maga Jones felelt.⁴² Az elnöki tanácsadói körben lévő belső megosztottság nyilvánvalóan hozzájárult Jones leváltásához, ami vélhetően az egyes kérdésekben a felek által képviselt eltérő álláspontok eredménye is. Bob Woodwardnak az Obama AFPK-stratégiájának kidolgozásáról írott könyve szerint Jones úgy érezte, hogy az Obama-kampány politikai bizalmasai (Dennis McDonough, Tom Donilon, Mark Lippert, Rahm Emanuel) igyekeztek őt kihagyni a kulcsfontosságú döntésekből, majd később arra is törekedtek, hogy ne tudja elérni az elnököt lényeges kérdések kapcsán.⁴³ Lehetséges, hogy a belső megosztottság oka abban rejlett, hogy Jones tapasztalt katonaként nem támogatta az Obama-kampányban meghirdetett, gyors változásokra épülő külpolitikát. Emiatt a kampányban az elnök mellé felsorakozó politikai

38 Thomas Carothers: *Democracy Policy under Obama: Revitalization or Retreat?* Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, 2012. 31–35. o.

39 Sam Stein: „James Jones Says There’s a Lack of ‘Clarity’ in Libya Mission”. *Huffington Post*, http://www.huffingtonpost.com/2011/04/03/james-jones-libya-lack-of-clarity_n_844086.html, 2011. április 3.

40 Jonathan Weisman – Adam Entous: „More Change at White House”. *The Wall Street Journal*, <http://online.wsj.com/article/SB10001424052748704657304575539880449102618.html>, 2010. október 9.

41 Jones 2010. október 8-án vonult vissza hivatalából.

42 „Remarks by National Security Adviser Jones at 45th Munich Conference on Security Policy”. *Council on Foreign Relations*, <http://www.cfr.org/defensehomeland-security/remarks-national-security-adviser-jones-45th-munich-conference-security-policy/p18515>, 2009. február 8.

43 Bob Woodward: *Obama’s Wars*. New York: Simon & Schuster, 136–138. o. Érdemes megjegyezni, hogy Jones éppen azért nem támogatta az afganisztáni csapatlétszám növelésére épülő új stratégiát, mert maga Obama elnök sem kívánt több erőforrást szánni az ottani misszióra. Lásd: Woodward: *i. m.* 134. o. Vagyis Jones *status quo*t támogató álláspontja éppen Obama hasonló politikai elképzeléséből fakadt, e tekintetben tehát Jones nem volt *status quo*-ellenesebb, mint az elnök maga.

bizalmasok és demokraták kerültek előtérbe, akik viszont éppen a progresszív, azaz a *status quo* megváltoztatására épülő kül- és biztonságpolitikát támogatták. *Thomas E. Donilon* esetében igen egyértelmű a líbiai intervenció és az arab világban zajló változások kapcsán folytatott amerikai politika támogatása, hiszen ő már nemzeti biztonsági tanácsadóként vett részt a kormányzati munkában, amikor ezen események történtek. Sőt, maga is tagja annak a tanácsadói csapatnak, amelynek tagjai nem a technokrata szakértők közül kerültek ki (pl. Jones tábornok), hanem a demokrata politikai holdudvarból.⁴⁴ Donilon tehát inkább az új iskolához sorolható, sőt lényegében ennek a vonulatnak ő az egyik legfőbb képviselője Obama adminisztrációjában.

KONKLÚZIÓ: BARANGOLÁSOK

GEORGE BUSH ÉS BARACK OBAMA GLOBALIZÁLÓDÓ VILÁGÁBAN

A régi és az új iskola közötti különbség egyértelmű: Bushnak és Obamának olyan kihívásokkal kellett szembenéznie, melyek kezelése túlmutatott a fennálló rend elfogadásán. Érdekes azonban, hogy a Clinton-kormányzat külpolitikájának elemzése arra is fényt derít, hogy az új iskola irányába történő eltolódás lényegében már akkor elkezdődött. A Clinton-kormányzat tehát valamiféle átmenetet képvisel, de az új iskola tényleges első reprezentánsa az ifjabb Bush elnök volt.

Ennek az eltolódásnak a magyarázata azon globalizációs nyomásokban és kihívásokban keresendő, melyek a posztbipoláris világrend kialakulásával jelentek meg (terrorizmus, a globalizáció gazdasági folyamatai és ellentmondásai, bukott államok, a jó kormányzással és demokráciaterjesztéssel kapcsolatos dilemmák, fejlesztéspolitikai kérdések). Ezek a kihívások markánsan azonban csak a kétpólusú világ megszűnése után csak mintegy tíz évvel kezdtek el megjelenni – éppen az ifjabb Bush elnöksége idején. Obama ilyen szempontból már az új korszakban lett elnök, és így ugyanazon kihívásokkal kellett szembenéznie. Az új iskola tehát nem alakulhatott volna ki, ha nem jutott volna legalább egy ilyen nagy horderejű kihívás mindkét elnökségre. Bush elnök alatt ez a terrorizmus, a bukott államok és a demokráciaterjesztéssel kapcsolatos kihívások formájában jelent meg, míg Obama esetében az arab világban lezajló változások jelentettek hasonló dilemmát. Vagyis ezek az elnökök is minden bizonnyal a régi iskolához tartoztak volna, ha a modern kihívások nem kényszerítik őket arra, hogy új megközelítést alkalmazzanak külpolitikájukban. A globalizációs kényszerek azok, melyek végül az új iskola képviselőivé tették őket.

E globalizációs feszültségek közepette a *status quo*hoz való addigi viszony megkérdőjeleződik. Az Egyesült Államok azóta támogatja a *status quo*t, hogy 1945-ben hozzájárult a jelenlegi nemzetközi rend intézményeinek és szabályrendszerének kialakításához. Minden, ami ez ellen hatott, értelemszerűen szembe ment az Egyesült Államok nemzeti érdekeivel, hiszen az USA számára nyilvánvalóan az a nemzetközi rend volt előnyös, melyet „maga formált a saját képére”. Olyan körülmények között azonban, amelyben a

44 Lásd: Kent Klein: „White House Defends Libya Response”. *Voice of America*, <http://www.voanews.com/content/white-house-defends-libya-response----117765583/136300.html>, 2011. március 9.

fennálló rend – az Egyesült Államok erőfeszítései ellenére – menthetetlenül szétesik, nincsen értelme minden helyzetben görcsösen ragaszkodni a *status quo*hoz. Ilyen helyzetben a fennálló rend alapkövei a továbblépés kerékkötői, és tehertétellé válnak. Ezen próbált mind Bush, mind Obama enyhíteni. Bush radikális katonai unilateralizmusa, Obamának a korábbi amerikai szövetségeseket elutasító, ám mégis szelektív intervencionizmusa és demokráciaterjesztő gyakorlata ugyanazon globalizációs kihívásokra kíván eltérő válaszokat megfogalmazni. A globalizáció furcsa fintora, hogy bizonyos kérdéseket illetően a liberális realisták (Obama) és a neokonzervatívok álláspontja gyakran igen közel áll egymáshoz – sokkal közelebb, mint a pragmatikus, a *status quo*t támogató hagyományos realisták gondolatvilágához.

Kissingernek a vesztfáliai nemzetközi rendre épülő, statikus gondolkodása ahistorikus, mert nem veszi figyelembe a globalizáció hatásait. Emellett elhanyagolja a modern (nyugati) médiának a belpolitikában és a választásokban játszott szerepét is, hiszen a közvélemény nem nézi jó szemmel az Egyesült Államok tétlenségét akkor, amikor diktátorok tömeges vérontás révén próbálják megőrizni a hatalmukat. Ugyanakkor a váltás részben generációs kérdés is: az elnökök koruknál fogva egyre távolibbnak érzik a hidegháború élményét és vele együtt a statikus, blokkokra épülő bipolaritást, amely kifejezetten „büntette” a gyors külpolitikai innovációt, és „jutalmazta” a *status quo*t támogató politikát. Ma a helyzet éppen fordított: a külpolitika állandó innovációt és reagálást igényel, aki pedig nem a kreatív innováció és a változás útját követi, az „lemarad” a történelmi események mögött. Nem lesz tehát képes a történelem befolyásolására, annak csupán „elszenvedője” lesz. Bush és Obama éppen ezt a problémát kívánta kezelni – eltérő módon és váltakozó sikerekkel.